פור הוא הגורל; דרשות לפורים — אפילוג: האמונה, יש או אין

ויקרא שם המקום מסה ומריבה, על ריב בני ישראל ועל נסותם את ד', לאמר היש ד' בקרבנו אם אין. ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים.1שמות יז, ז-ח.

רש"י: ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו [– עמלק] למקרא זה [– "היש ד' בקרבנו"] לומר: תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים היש ד' בקרבנו אם אין?! חייכם, שהכלב בא ונושך אתכם, ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני!

לפי הפרשנות החסידית שאלת "היש ד' בקרבנו אם אין?", הינה השאלה: האם האמונה היא בחינת 'יש' או 'אַיִן'?

יש אמונה שהיא בחינת אין, והיא מבוססת על הראייה שהמציאות איננה יש העומד בפני עצמו, ואין ליחס לה אבסולוטיות. כיון שכך, בבחינה זו של סובב-כל-עלמין, הכל אפשרי, ומכאן גם אפשרות האמונה. חומר האין הוא חומר האינסוף, ובריאת יש מאין פירושה שהיש עצמו קיים באין ומכיוון שכך אפשר להכריעו לכאן ולכאן, אין לו מוצקות.

אך יש בחינה גבוהה יותר מהאין – שהינו 'העדר נמצא', והיא היש המוחלט. אמונה בבחינת האין הינה הסובייקטיביות החופשית להעניק משמעות לדברים, היוצרת ערכים, וקיימת בשביל עצמה. זוהי בחינת 'היחיד', הקיים כפנימיות. אך בחינת היש נוצרת באתה. ה'אתה' הוא ההתגלות, שהינה שקיפות של נוכחות. העצמיות יוצאת ממְרָיָה ועצמיותה – כלשונו של רוזנצווייג2כוכב הגאולה, מוסד ביאליק (תשנ"ג), עמ' 203. – ונפתחת לאהבה.

זוהי ההשגחה שלמעלה מהגורל, שהינה למעשה מקריות המקבלת את עצמה. כאן ישנה פניה אל מחוצה לי. זהו לא היש הקיים בבדידותו, אלא זה המוצא את אישורו בזולת.

יכולה אמונתי להישען על האותנטיות שלי. אך היא יכולה להישען גם על האמונה באמונה של הזולת. הרי הוא מאמין, לאמונתו יש ערך אובייקטיבי מבחינתי, ובעזרתה יכול אף אני לזכות לאמונה במובן האובייקטיבי שלה. בכך נחלץ אני מאמונתי הסובייקטיבית האישית ונפתח למגע עם המוחלט בעזרת הזולת הטרנסצנדנטי. האמונה בזולת, באמונה ובחופש שלו, היא כבר התרחשות ממשית ולא סובייקטיבית. זהו היש המוחלט.

התשובה לשאלה אם ד' הוא יש או אין, באה ע"י ההתמודדות עם עמלק. עמלק ה"מכסה על הפנים" – כלשון חז"ל,3תנחומא כי תצא, יא. הוא שורש השניות וההרגשה העצמית של האדם. אי אפשר להתגבר עליו באמונה בבחינת אין, היינו באמונה שהינה פנימיות סובייקטיבית, אלא רק באינטר-סובייקטיביות. רק ראיית פנים-בפנים של הזולת מביאה את האדם לאמונה בבחינת ה"יש המוחלט", לנוכחות ההוויה, הבאה לכלל ביטוי בשקיפות הראייה של ההשגחה, ובהתגברות על

החיצוניות, ולא רק בהצדקת הפנימיות ובמשיכת החוץ פנימה. ראיית פנים-בפנים זו, היא שממוסמת את השניות שבין פנים לחוץ, בין סובייקט לאובייקט, והיא הניצחון הגמור על עמלק המכסה על הפנים.